

gyar előfordulást — annak ellenére, hogy mindhárom típus magán viseli sajátos helyi bélyegeit. — De ugyancsak mondhatók el az asszonyok fátyolviseletéről, a fehér színű ünneplő szoknyáról (Sióagárdon talán még ma is felveszik ünnepen a fehér gyolcs szoknyát), a szoknya különböző felszúrási módjairól és másról is. — A férfiak ruhatárából csak egy tárgyat emelünk ki s ez a mellévarrott típusú ing. A Néprajzi Múzeum gyűjteményeiben van egy ilyen szabású fiúing Torockóról, ennek azonban nem tulajdonítottunk különösebb jelentőséget, mivel a reneszánsz férfiing magyar előfordulásáról mindezeideig nem tudtunk. Nagy Jenő torockói adaléka végtelenül becses a magyar viseletkutatás szempontjából. Mivel történeti ruhatáraink anyagából ilyen inget nem ismerünk, a képes ábrázolások adalékai ezideig nincsenek bizonyítva, a torockói csoport anyaga kapcsolja hosszú férfiingeinket az európai reneszánsz ingekhez egyrészt, másrészt új megvilágításba helyezi férfiingeink alakulásmenetét. A magyar népesség központi részein hoson T szabású rövid ing ugyanis egyik csoportja férfiingeinknek, a másik pedig a hosszú ingek csoportja, melyek ez igen becses új adalék szerint — feltehetően — a reneszánsz ingek köré csoportosíthatók.

Nehezünkre esik ez igen szép és hasznos dolgozathoz nemcsak igenelve szólani, ám szükségesnek látszik. A jeles szerző munkája címében is az „öltözet” kifejezést használja a szokásos „viselet” helyett. E szóhasználat Viski Károlyt s Palotay Gertrudot idézi: nekik volt kedves gondolatuk e szócserre. Bármennyire tiszteljük is emléküket, mégis meg kell mondanunk, hogy e kérdésben ma is úgy látunk, mint az ő életükben, s úgy véljük, hogy az „öltözet” nem jobb, mint a „viselet”. Sőt, ha az adatközlők olyan kijelentéseire gondolunk, amilyen az „úgy viselkedtünk mi, kérem, ezekelőtte”, „nagyapáink még nem így viselkedtek” (s öltözetet értenek rajta), valamint a szaknyelvben és köztudatban általánosan s egyértelműen elterjedt „viselet” kifejezésre, nem láthatjuk indokoltnak a szócserét. Különösen nem indokolt a „viselet”-nek alkalmazása új jelentéstartalommal. Nagy Jenő a 13. lapon így ír . . . „a lakosság életformájában éles fordulat állt be, az öltözet viseletté . . . merevült”. A nem élő, már nem változó viseletet kosztűnnék szoktuk nevezni.

Összegezésül: „A torockói magyar népi öltözet” tanulmány rendkívül becses adalékaival, modern, sokoldalú szemléletmódjával messze felül emeli témáját a helyi jelentőségen. Azonkívül, hogy egy jelentős csoport viseletének sokszempontú hű képét rögzíti, új szemlélettel is gazdagítja a magyar-viseletirodalmat, új adalékaival pedig az egész magyar viseletalakulás kérdését erőteljesen előremozdítja. A viseletkutatók örömmel helyezik el könyvespolcukon Nagy Jenő könyvét, és nyilván mindig nagy haszonnal forgatják majd.

A füzet szép kiállításáért dicséret és köszönet illeti a kiadót.

Fél Edít

Künzig, Johannes : Ehe sie verklingen . . . Alte deutsche Volksweisen vom Böhmerwald bis zur Wolga

Mit 4 Schallplatten und 24 Bildtafeln. Gesamm., herausg. und eingeleitet von —.
Freiburg im Breisgau, 1958. 84 l.

Újszerű ajándékkal lepte meg a néphagyomány barátait a freiburgi Herder kiadó a Magyarországon is ismert lelkes gyűjtő kiadványával. Mint a könyv tokján olvasható felírás „Ton-Bild-Buch” hirdeti, hang, kép és olvasnivaló egyesítése a célja. Tulajdonképpen népdalkiadvány, csak a dallamokat nem kottaképpen tárják az olvasó szeme elé, hanem mikrobarázdás lemezen, amelyből kettő-kettő járul ügyesen hajtogatva a könyv elején és végén a tartalomhoz. A lemezek eredeti népi hangfelvételek a kelet-európai német nyelvszigetek parasztjaitól — a könyvben csak szövegük van kinyomtatva. (Természetesen nem ártott volna a lemezek mellett a kottát is közölni, de ez még jobban megdrágította volna a nagyközönségnek szánt kiadványt.) Az „olvasó” ezek szerint kotta közvetítése nélkül, közvetlenül *hallhatja* a dallamot. Az elhangzó ének mindig többet ad, mint bármilyen jól leolvasott kotta. Annál fontosabb ez a jelen esetben, amikor a közölt anyag néhány igen szép példáját tartalmazza az élő német népdalban annyira ritka, régies, paraszti előadásnak. A középkori parasztságnak egykor egész Európában közös előadóstílusát nem lehet másként megismerni, mint eredeti előadásból.

A könyv másik illusztráció-fajtája, a szebbnél szebb fényképfelvételek sora szintén valami teljesen soha el nem mondhatót akar érzékeltetni; a dalokat létrehozó közösséget, tájat, életmódot igyekszik bemutatni általuk a szerző. A könyv tartalma ugyanis azoknak a nyelvszigeteknek ismertetése, történetük, életformájuk jellemzése, ahonnan a dalok származnak. A mai és egykori Magyarorszáig területe van legerősebben képviselve, mellette Csehország, s egy-egy gottschei (szlovéniai) és volgai felvétel eleveníti meg a legrégebbeknek ismert két német néptöröredéket. A szöveg örvendetesen tájékozott, egyben objektív, politikamentes leírást ad az egyes népcsoportokról, s a hangzó anyaggal együtt kétségtelenül alkalmas arra, hogy színeket és hangulatokat keltsen fel abban a német olvasóban, aki hasonló régies életet már nem láthat a németországi parasztság körében.

De a könyv nemcsak formai újszerűségével lepi meg az olvasót, hanem tartalmi értékeivel is. Az a népzenei és népköltészi anyag, ami a népcsoportok körében felszínre került, valóban meglepetés a folklorista számára is.

A német népdalt a XVIII. század óta elborította a funkció-harmónián alapuló dúr-dallamvilág. Az újkori népdalgújtés viszont a XVIII—XIX. század fordulóján indul meg; a német népdalok túlnyomó többségét a XIX. század folyamán jegyezték fel. Ekkorra már szinte semmi sem maradt fenn az előző korok zenéjéből. Az uralkodó „új stílus” alapján alkottuk meg képünket a német népzeneről. Csupán a középkori és XVI. századi feljegyzések tartalmazzak régies, módális dallamokat, amelyek sejtették, hogy valamikor a német népzene sem volt olyan egyhangúan „modern”, mint manapság.

A kötetben közölt dallamok egy része élő, hangzó tanúság a mondottak mellett. Az európai zenei hagyománynak nem egy darabját találhatjuk meg bennük (amit eddig angol-amerikai és francia gyűjteményekben találhattunk), mint például a kétsoros, pentakord-hangterjedelmű egyházi népéneket a Baranya megyei Kisfaludról (9. sz.) egyéb pentakord-hexakord-dallamok között (13., 17., 21. sz.); vagy a szlovéniai Gottscheeből származó ballada-dallam (17. sz.), melyet Salmen, a kötet zenei szakértője legalábbis XIV. századnak tart. Azonban legérdekesebb és a legnagyobb régiséget jelenti az a munka közben énekelt jodler (24. sz.), amit a kárpátukrajnai Németokrán „használnak” a favágók a törzsek hengerítésekor. Ez a valódi „munkadal” annál nagyobb meglepetés, mert igen nehéz fizikai munkához kapcsolódik.

Feltűnően régies — azt mondhatnánk: kelet-európai — jelleget ad a daloknak a több helyütt feltűnő ékesítés, sőt, egy esetben gazdagon áradó melizmák. Ezt a benyomást növeli az előadásmódnak, éneknek régies, tartózkodó, paraszti stílusa is.

A régi dallamtípusokhoz és ma már ritka ének- és ballada-szövegekhez (mint a „Der Herr von Braunschweig”, „Die Meererin”, „Herr und Schildknecht”, vagy a számunkra is jelentős „Liebesprobe” és a mi „Virágok vetélkedése” énekünkre emlékeztető, már a XVI. századból is bizonyított „Wettstreit zwischen Wasser und Wein”) régies hangszerek is járulnak. Német nyelvterületen már nem találni dudát, egyedül a csehországi Hütterhäuserben. A dallamok magyarázója ezzel kapcsolatban megemlíti, hogy ez a típus eltér a skót és szerb dudától. Hozzátehetjük azonban, hogy nálunk előfordul, s így valami kelet-európai hagyományt képviselhet; ez magyarázza talán a rajta játszott dallam hangszeres cifrázataiban jelentkező „félhangnélküli” skálát is. Viszont kétségtelenül valami középkori német hagyományt őrizhet az iglói hegedűkvartett, amely térden végigfektetett esellőből és középkorias formájú hegedűkből áll, amelyeknek képe is látható az illusztrációk között.

Az összehasonlító népzenei kutatás számára igen fontos, hogy a régi európai hagyományok világosan álljanak a kutatók előtt. Ez mindaddig nem lehetséges, amíg a német-ség „fehér folt” a többi területek között, mert új stílusának eluralkodása szinte lehetetlen tette a régi német népdal megismerését. Reméljük, hogy az új gyűjtőmunka, amelyből ez a kötet is merített (valamint az a lemezszorozat, amely az össznémet-ség-népdalanyagából készült a Deutsches Volksliedarchiv irányításával), egyre több élő adatot ment meg a tudomány számára; s ez, egybevetve a németeknek nagy bőségben rendelkezésre álló régi feljegyzésekkel, mégis nyújt majd annyira részletes képet a középkori német dalról, hogy a „fehér folt” eltűnjék, és realisan lássuk Európa zenei múltját.

Mindent egybevetve a kiadvány tartalmi és formai újszerűségével egyaránt hivatva van arra, hogy a legjobb értelemben vett propagandát fejtse ki a néphagyomány érdekében; emellett azonban a szakkörök komoly érdeklődésére is számot tarthat régies, hiteles és hitelesen közreadott anyagáva.

Vargyas Lajos